

Seibtova studánka pod Slovankou - 24. 11. 2013

foto: G. Menzel

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 4/2013

Blahopřání	2	Výlet k Ruským křížům a k Hennrichovi	12
Křížová cesta z Horního Maxova k Seibtově studánce	3	Lom proslavený nápisem Humboldt	14
Slavnostní odhalení reliéfu Theodora Körnera na Smrku	4	Výlet za památkami v oblasti Poledníku	15
Na Staré poutní stezce byl obnoven Kámen republiky	7	Dřevěné zvonice v okolí Jizerských hor	16
Weberův kříž	9	Patron dospěl na rozcestí	20
Překladatel	10		

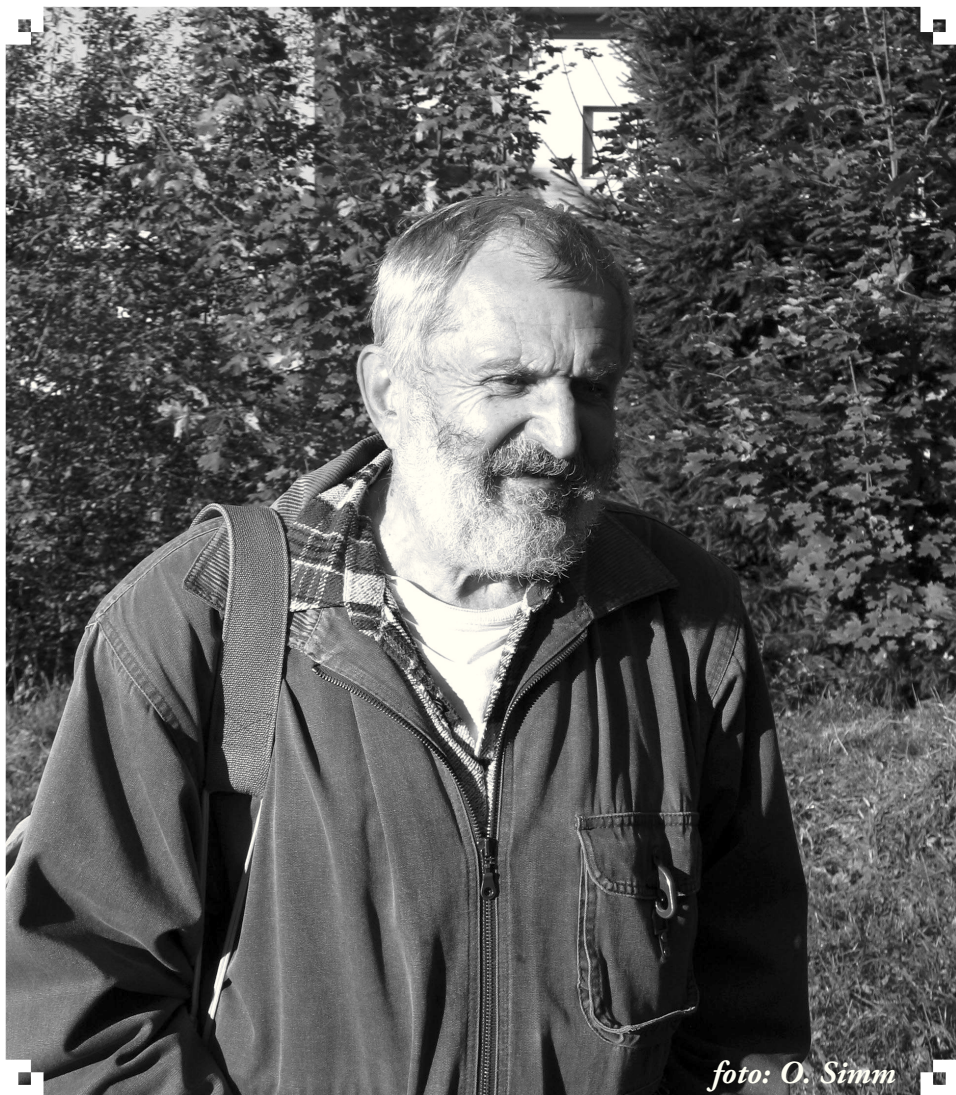

foto: O. Simm

BLAHOPŘÁNÍ

Za Spolek Patron přejeme našemu čestnému členovi Miloslavu Nevrlému k významnému životnímu jubileu vše nejlepší, hlavně však pevné zdraví a hodně sil do další publikační činnosti.

Jménem všech členů spolku Patron
přeje výbor

Křížová cesta z Horního Maxova k Seibtově studánce

Pavel D. Vinklát, Bílý Potok
Günter Menzel, Liberec

Je první listopadová neděle a horské chalupy v Horním Maxově, jako i celé Jizerské hory, překryla vlhká šedivá deka, z níž od kuropění kape, spíše však vytrvale crčí. Když na místo začátku obnovené křížové cesty dorazím v půl druhé, v hodinu stanovenou na její slavnostní otevření, nebesa dokonce obrátí na přítomný hlouček pověstná vědra s vodou. Jakoby zázrakem po pár minutách vše ustává, takže všichni sbalí pláštěnky a složí deštníky, ceremoniál svěcení kalvárie může začít. Asi čtyřicítka účastníků malé slavnosti po krátkém úvodu ředitele Krajského ředitelství Lesů ČR Ing. Ludvíka Řičáře a jednatele Spolku Patron Milana Poláčka vykročí za páterem Pavlem Ajchlerem vzhůru lesnatou strání k prvnímu zastavení (obr. 1, 2, 3, 4).

Takto stručně by mohla být zaznamenána zpráva o znovuotevření křížové cesty, nebýt ovšem toho, že vzkříšení maxovské církevní památky z první poloviny 19. století započalo už na podzim 2010 a že během následujících tří let se u jednoho stolu šťastně sešly nezbytné okolnosti: nadšení a pracovití lidé, materiální a finanční prostředky a dobrá vůle s boží pomocí. Proto je třeba poděkovat všem, kdo se na realizaci této významné akce, jakou je obnova a otevření Křížové cesty na Seibtově vrchu podíleli, především Krajskému ředitelství Lesů ČR, Lesní správě Jablonec nad Nisou, všem členům Spolku Patron, kteří se na této akci podíleli, městu Lučany nad Nisou, Krajskému úřadu LK, Otokaru Simmovi za texty na informační tabule, autorovi obrázků Pavlu Koňáříkovi z Hejnic, kovářovi Davidu Hankovi z Bílého Potoka za vykování křížů, a Rostislavu Dvořákovi, který vše na kamenné sloupy upevnil. Doufáme, že nově otevřená křížová cesta bude ještě dlouho potěšením pro poutníky Jizerskými horami.

Toto je úvod článku Pavla D. Vinkláta, převzatý z časopisu Krkonoše – Jizerské hory č. 12 / 2013 a je publikován se svolením autorů a redakce. Celý článek z téhož časopisu je dostupný na webu: <http://krkonose.krnep.cz>

Popisky k obrázkům (autor obr. 1, 2, 4 – H. Endler, obr. 3 – O. Simm, obr. 5 – G. Menzel)

- 1) Informační panel na začátku křížové cesty u bývalé kapličky
- 2) Páter Pavel Ajchler při svěcení prvního zastavení
- 3) Detail obrázku jednoho zastavení
- 4) Páter Pavel Ajchler svěť zastavení na nejvyšším místě křížové cesty u Slovanky
- 5) Seibtova „čarovná“ studánka pod rozhlednou Slovanka (snímek na titulní straně)

Slavnostní odhalení reliéfu Theodora Körnera na Smrku

Günter Menzel, Liberec

V sobotu 21. září 2013, při příležitosti 10. výročí otevření nové rozhledny na Smrku, se konalo i slavnostní odhalení kopie bronzového reliéfu Theodora Körnera na pomníku,

kteřý byl postaven jako upomínka na jeho návštěvu této hory v roce 1809. O celkovou rekonstrukci pomníku se postarali členové Spolku Patron Jiří Herčík, Milan Poláček a Ruda Makeř, kteří nejprve demontovali starou pamětní desku, a následně provedli montáž bronzového reliéfu (obr. 1, 2, 3, 4, 5). Zvýraznění nápisu na pomníku zajistil Günter Menzel. Za precizně provedenou práci těmto členům našeho spolku děkujeme.

I když se samotná oslava 10. výročí otevření rozhledny konala za velmi nepříznivého počasí, sešlo se na Smrku několik desítek lidí různých národností. Slavnost zahájila místostarostka Nového Města pod Smrkem Radoslava Žáková. Poté členové a členky skupiny „Zlatý holky“ zazpívali

několik písní s jizerskohorskou tematikou a následně se všichni přítomní přesunuli ke Körnerovu pomníku. Nejprve člen našeho spolku, Zdeněk Buriánek, seznámil diváky s historií Körnerova pomníku (obr. 6) a poděkoval všem, kteří se nejvíce zasloužili o výrobu a dopravu hotového reliéfu do Nového Města pod Smrkem. Potom si vzal slovo Peter M. Wöllner, jednatel novoměstské firmy CiS Systems, s. r. o., který výrobu nového reliéfu financoval. Po jeho proslovu v němčině, překládaného tlumočníci, se pan Wöllner ujal i odhalení zrestaurovaného pomníku s novým reliéfem Theodora Körnera (obr. 7, 8). Pak se zase všichni zúčastnění přesunuli zpět k rozhledně, kde byla odhalena pamětní tabulka Ing. Karla Jeřábka, bývalého starosty Nového Města pod Smrkem. Právě on se nejvíce zasloužil o postavení současné rozhledny (obr. 9, 10). Tabulku zhotovil ak. sochař Jiří Dostál z Loučné nad Nisou. I přes špatné počasí panovala mezi přítomnými dobrá nálada, podpořená svařeným vínem a jinými dobrůtkami. Samozřejmě, že velký dík patří i organizátorům této vydařené akce.

Foto 1-5: Herbert Endler

Foto 6-10: Günter Menzel

Na Staré poutní cestě byl obnoven Kámen republiky

Günter Menzel, Liberec

V pondělí 28. října 2013 ve 14 hodin se konalo za krásného, ale větrného počasí, slavnostní odhalení obnoveného Kamene republiky na Staré poutní cestě. Přítomno bylo několik desítek osob (obr. 1). Úvodního proslovu se ujal Jan Heinzl (obr. 2), předseda občanského sdružení Frýdlantsko, který seznámil přítomné s historií Kamene republiky. Mimo jiné řekl:

„U příležitosti státního svátku 28. října, kdy si připomínáme 95 let od vzniku Československa, iniciovalo občanské sdružení Frýdlantsko za podpory Lesní správy Frýdlantsko-lesů ČR, s. p., a města Raspenavy obnovu Kamene republiky na Staré poutní cestě.“

Masarykstein, jak byl místními v době svého vzniku pojmenován, později zvaný Kámen osvobození, patří mezi tři přípomínky 10 let Československa, které byly v roce 1928 v Jizerských horách odhaleny. Kdo za jejich vznikem stál, známo není. Všechny ale nalezneme na území bývalých Clam-Gallasovských lesů, které při první pozemkové reformě konfiskoval stát a prostřednictvím státních lesů spravoval. V kraji, tehdy osídleném převážně českými Němci, byly státní lesy jednou z institucí majících z povahy své existence na jejich vzniku zájem. Kámen republiky na poutní cestě je ze všech tří památek jistě nejzajímavější.

Jak přesně původní Masarykstein vypadal, to bohužel nevíme. Tento fakt může vést k mnoha domněnkám, neboť o jeho vzniku a podobě nehovoří žádné dosud zkoumané prameny. Podle tvaru lůžek v kameni byl snad v jeho horní části malý státní znak a v dolní letopočty 1918 a 1928. Vzhledem k tomu, že se na kameni nedochovaly žádné stopy po upevnění, jednalo se pravděpodobně o malované plechové tabulky uchycené kytlem. O tom, jak dlouho pomník zdobily, můžeme jen spekulovat. Je ale pravděpodobné, že zmizely nejpozději na podzim r. 1938. Po skončení druhé světové války již chybějící symboly nikým navraceny nebyly. V mapách, na turistických ukazatelích i v literatuře se však objevilo nové pojmenování Kámen osvobození, pod kterým je znám i dnes.

S navrácením státního znaku a letopočtů jsme přistoupili i k zavedení nového názvu Kámen republiky, který lépe vystihuje jeho smysl a neutrálně vypovídá o tehdejší přítomince 10. výročí Československé republiky. Nově doplněné symboly jsou vyrobeny z pryskyřice patinované do kovového odstínu, jejich autorem je Jan Strnad z Jablonce nad Nisou.“

Po úvodních slovech Jana Heinzla si zúčastnění zazpívali státní hymnu za houslového doprovodu Jitky Felcmanové (obr. 3). Slavnostního odhalení Kamene republiky se ujala Lucie Podhorová, členka občanského sdružení Frýdlantsko, a Oldřich Kober, revírník Lesní správy Frýdlant, Lesů ČR, s. p. (obr. 4). Po skončení slavnostní části bylo všem zúčastněným nabídnuto malé občerstvení, domácí koláče atp.

Občanskému sdružení Frýdlantsko patří velký dík nejen za práci, kterou její členové na obnově pomníku odvedli, ale i za zdařilý průběh odhalení Kamene republiky (obr. 5, 6).

Zdroj: Letáček vydaný k příležitosti slavnostního odhalení Kamene republiky.

Popisky k obrázkům (foto G. Menzel)

- 1) Pohled na část zúčastněných diváků
- 2) Jan Heinzl, předseda občanského sdružení Frýdlantsko, při úvodním proslovu
- 3) Jitka Felcmanová, při houslovém doprovodu státní hymny
- 4) Lucie Podhorová a Oldřich Kober při odhalení Kamene republiky
- 5) Celkový pohled na Kámen republiky
- 6) Detail symbolů na Kameni republiky

Weberův kříž

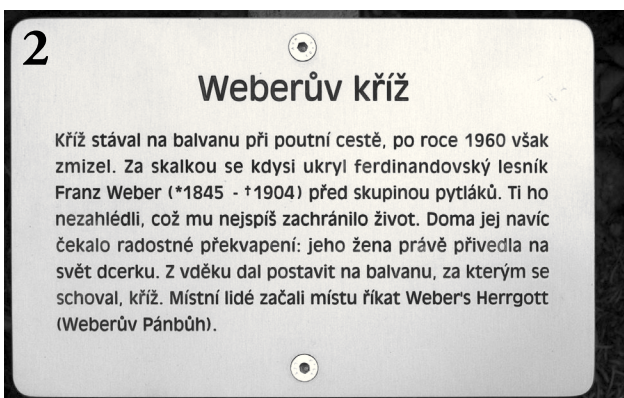
Günter Menzel, Liberec

V pátek 8. listopadu 2013 obnovili členové našeho spolku v údolí Malého Štolpichu tzv. Weberův kříž. Tato akce byla zařazená do plánu činnosti Spolku Patron na letošní listopad a uskutečnit se mohla i díky finančnímu daru města Hejnice ve výši 4000 Kč.

O vlastní instalaci se zasloužili Herbert Endler, jenž nechal vykovat železný kříž u kováře Davida Hanka z Bílého Potoka, Ruda Makeľ, který se postaral o dopravu kříže, potřebného materiálu a nářadí a přiložil i ruku k dílu. Josef Kuna a Jiří Herčík vysekali do kamene otvory pro nový kříž a ten pak zabetonovali. Jiří Herčík ještě předtím připevnil na kříž korpus Krista a informační tabulku. Za jejich obětavou práci jim děkujeme.

Popisky k obrázkům (foto L. Řezáč)

- 1) Weberův kříž, celkový pohled
- 2) Detail informační tabulky s popisem události, která se zde přihodila
- 3) Členové našeho spolku, kteří se na instalaci kříže podíleli. Zleva Jiří Herčík, Ruda Makeľ, Láďa Řezáč, který vše nafotil, Josef Kuna a v popředí klečící Herbert Endler

Překladatel

Marcela Matějková, Praha

V Josefodole se o něm mluvilo jako o překladateli. Proslychalo se, že za války fungoval přímo na Pražském hradě, překládal z němčiny do češtiny a naopak. Říkejme mu proto Překladatel. Já si ho pamatuji jako úhledného staršího pana hostinského s knírkem, jehož paní báječně vařila. Chodili jsme s rodinou do jejich restaurace vysoko v kopci v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století na obědy, nebo jen tak na koláč. Všechno u nich chutnalo báječně.

Jeho restaurace se nacházela v klasické jizerskohorské chalupě, jídelna byla zařízena starožitným nábytkem, v němž byl vystaven zlatem malovaný porcelán a krásně zdobené nápojové soupravy. Měli jsme rádi to prostředí i Překladatele a jeho paní. Tenkrát mě nenapadlo přemýšlet o tom, že Překladatel nemusel být vždycky jen hodný pan hostinský. Jak jsem teprve později uslyšela, starousedlíci na něj měli názory dosti odlišné. To podle toho, kdo musel po válce odejít s několika málo kilogramy majetku do Německa, a kdo byl naproti tomu prohlášen za hospodářsky nepostradatelnou osobu či za antifašistu, a mohl zůstat. O tom totiž nerozhodoval nikdo jiný než Překladatel.

V Jizerských horách se objevil někdy na podzim 1945. A okamžitě se dal do práce. Byl pověřen tím, aby posuzoval, který z Němců dostane bílou pásku s vyznačeným písmenem „N“, a která německá rodina bude odsunu ušetřena. Mnozí ho podezírali: „Byl snad za války přísluhovačem Němců, když mohl překládat na Pražském hradě?“ Jiní to popírali: „To těžko, nemohl by přece po válce dostat tak důležitou funkci.“ Nebo snad mohl? Byl to Čech nebo Němec? Perfektně uměl německy i česky, čert aby se v tom vyznal. Překladatel byl každopádně osobou plnou rozporů a nejasností, proto vzbuzoval mnoho dohadů.

Vdova po německém vojákovi, paní Ilse, nebyla zařazena do odsunu, protože žila s jedním z prvních českých přistěhovalců. Její rodiče však odsunuti byli, a tak měla Ilse na Překladatele zlost. Nepřiděloval prý bílé pásky Němcům spravedlivě a nechával se od nich podplácet. Naopak ti, kterým Překladatel pomohl, a jejich rodiny mohly zůstat, měli názor opačný. Podle nich to byl čestný a spravedlivý muž. Oba názory měly svou logiku, a kde byla pravda, se už nikdy nedozvíme.

Stejně jako jinde v Sudetech, ani v Josefodole to těsně po skončení války nebylo jednoduché. Revoluční bandy v celých Jizerských horách drancovaly a leckde došlo i na fyzickou likvidaci Němců. Že o spořádaném odsunu jednají v červenci a srpnu 1945 mocnosti v Postupimi, o tom neměli jizerskohorští Němci ani ponětí. Nesměli totiž vlastnit rádio, používat telefon ani telegraf a nesměli opouštět hranice obce. Jak by se to tedy měli dozvědět. Báli se tak, že jim nijak zvlášť nevadil ani zákaz vycházení po dvacáté hodině.

Členové band považovali nejen za své právo, ale dokonce za povinnost Němce o své vůli trestat, nebo je alespoň obrát o potravinové lístky. Ty Němci dostávali ve stejné výši, jako za války Židé před odsunem do Terezína. Vždyť i ve Starém zákoně se praví: „Oko za oko, zub za zub“. Nedivím se, že se Němci o své lístky nechtěli dělit se samozvanými pány hor, a proto večer raději nikam z domu nechodili.

Ilse mi vyprávěla, jak ji jednou hlad vyhnal za hranice Josefodolu. Bílou pásku nechala doma, na záda vzala nůši a vyrazila do kopců žebrat o trochu brambor. V jednom stavení byly doma jen děti a ty jí několik brambor daly. Jinam se neodvážila, česky mluvila špatně, noví osadníci by ji mohli udat.

Další vzpomínky na Překladaatele jsem slyšela nedávno od kamaráda z dětství, který bydlel nedaleko naší rekreační chalupy. Oba jeho rodiče byli Němci. Otec, zkušený sklář, byl coby hospodářsky nepostradatelný i s rodinou z odsunu vyjmut. V naší části Josefodolu žili i další němečtí skláři a i ti se odsunu vyhnuli. V těchto rodinách se mnohdy narodily další děti až několik let po válce, stejně jako tomu bylo v rodině mého kamaráda. U něj doma se mluvilo jen německy. Rodiče ho tedy posílali za dětmi českých rekreatantů, aby alespoň něco z češtiny pochytil, dřív než půjde do školy. Dalo by se říct, že německé děti měly výhodu, uměly přece dobře německy a česky se později ve škole naučily. Nebylo to ale tak jednoduché... V Jizerských horách se mluvilo mnoha německými dialekty. V Josefodole to byl dialekt jablonecký. Ovšem horal z této části hor se jen těžko domluvil s horalem třeba z Hejnic. O Němcích z Říše ani nemluvě. A tady vstupuje na scénu zase Překladatel, a to velice pozitivně. Někdy v šedesátých letech minulého století se rozhodl, že děti německých rodičů z Josefova Dolu bude učit hochdeutsch (spisovnou němčinu).

Skoro dvacet let po válce bylo jasné, že ti odsunutí se mají lépe než ti, co zůstali. Překladatel zřejmě cítil za děti z německých rodin, které zachránil před odsunem, jakousi zodpovědnost. Nehen že je učil správně německy mluvit a psát, ale již dříve radil jejich rodičům, co bude pro jejich potomky nejlepší v určité situaci. Můj kamarád na příklad zjistil, že má v rodném listě vyplněno v kolonce Státní občanství: „Není rozhodnuto“. Rodiče tápali: bude lepší, když kluk bude mít občanství české nebo německé? Rada zněla: nechat to zatím otevřené.

Přítel z dětství neodešel ani později do Německa, jako mnozí jiní. Zůstal věrný Jizerským horám a stal se aktivním členem Spolku Patron. Jeho členové s kamarády opravují a obnovují drobné památky Jizerských hor, ať už jde o pomníčky svázečů dřeva, pytláků, zavražděných, sebevrahů, lyžařů, utonulých, nešťastně zabitých při honech, nebo dokonce mrtvých při leteckých neštěstích. Nikomu už dnes nevadí, zda se jedná o pomníčky mrtvých Němců, Čechů nebo třeba Francouzů.

A tak nebudeme pátrat, zda Překladatel byl Čech nebo Němec. Vzpomínku si určitě zaslouží.

Výlet k Ruským křížům a k Hennrichovi

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

V den státního svátku, v prosluněnou sobotu 28. září, se u chaty na Smědavě sešlo deset členů a příznivců Spolku Patron, aby vyrazili ke společnému výletu. Cílem byly pomníčky, které v roce 2013 slavily dvousetleté výročí – Ruské kříže a Hennrichův kříž. Obě památky souvisejí s napoleonským rokem 1813 a toto téma nás doprovázelo po celou dobu vycházky.

Výprava, kterou doplňoval i jeden psi poutník, vyrazila ze Smědavy po zelené značce na Předěl (obr. 1), odkud jsme pokračovali po červené k bývalému písničku na východním úpatí Klínového vrchu. Nedaleko něho se odpojuje neznačená cesta do blízkosti údolí Jizery. Navzdory očekávání velkého mokra jsme se k toku Jizery i na její druhý břeh dostali celkem snadno (obr. 2) a relativně suchou nohou jsme došli i ke kříži, který je dnes ukryt v hustém porostu. Následovalo fotografování, ukázka dobových obrázků a také nezbytná technická kontrola kříže (obr. 3). Členem výpravy byl i autor textové cedulky Eduard Švajda, který si, jinak nalehko vybaven, s sebou vzal i nářadí na případné odmontování cedulky. Naštěstí to ale nebylo potřeba.

Po bezpečném návratu zpět za řeku se pan Švajda odpojil a pokračoval sólově na Smrk. Zbytek skupiny se vnořil do lesa ve snaze vyhledat průsek, který by nás nejkratší cestou dovedl k Zelenému

kameni. Průsek se po několika minutách podařilo najít, a tak se jím všichni mohli vydat k výrazné skále Zeleného kamene, pochvalující se, že tudy ještě nikdy nešli.

Zelený kámen více a více mizí v záplavě okolních smrků, užili jsme si tedy krásného kruhového výhledu z vrcholu ještě dříve, než za několik let zmizí v zeleni hustého lesa (obr. 4). K obědové pauze jsme si ale slezli do závětrí na vyhřátou podzimní trávu pod skálou. Před odchodem jsme ještě navštívili dřevěný kříž, který letos v létě, zhruba 50 metrů jihovýchodně od vrcholového skaliska, objevil Ruda Makeř (obr. 5). Usoudili jsme, že zde někdo pravděpodobně rozptýlil popel svých příbuzných a nouzově jsme opravili rozpadající se destičku (padla při tom i legendární hláška „je to provizorně na furt“).

Od Zeleného kamene vedla trasa průsekem na okraj přírodní rezervace Černá jezírka a po červeně značené přímce dále k Pytláckým kamenům. Ty jsme nakonec po dohodě vynechali a rovnou odbočili do průseku, který prochází v těsné blízkosti Hennrichova kříže. Nebylo těžké jej objevit – vede k němu dost vyšlapaná cestička a odbočku z průseku dokonce kdosi označil šipkou, nastříkanou sprejem na kámen. Inu, Hennrichův kříž díky vyznačení na mnoha turistických i webových mapách, a díky relativně snadné dostupnosti přišel o své tajemné kouzlo, které jistě mnohý z nás zažíval, když ho před lety v hlubokých lesích či ve vykáčené změti pařežů poprvé objevoval.

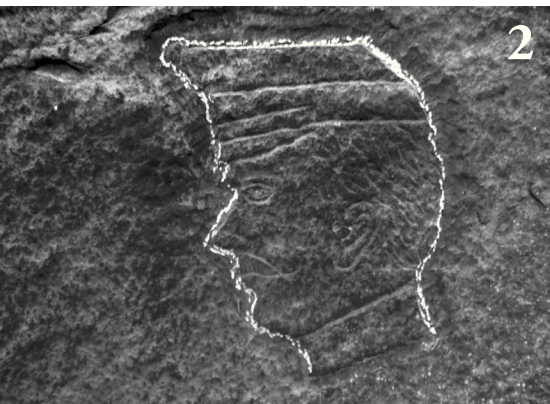
Samotný kříž jsme shledali v pořádku. Ani tady nechybělo nezbytné fotografování a malý výlet do historie, doplněný starými obrázky (obr. 6). Pak už jsme se dalším průsekem vydali k Příčné vodě, a jestliže jsme doposud měli sucho v botách, tady o něj mnozí z nás přišli. Příčná voda a Česká dráha našťastí nebyly daleko, a tak jsme se, s krátkým zastavením u pravděpodobného místa střetu Hennricha s lesníky, dostali na asfaltovou Jizerskou silnici, která nás už pohodlně, i když za hustého turistického provozu, dovedla zpět na Smědavu.

Na parkovišti jsme konstatovali, že to byl hezký slunečný den, který byl odměnou za předešlé popršené víkendy. Pak už se všichni – doufám, že spokojení – rozjeli domů.

Lom proslavený nápisem Humboldt

Josef Kuna, Tanvald

S Láďou Řezáčem se dobře chodí na výlety. Pokaždé má výborně připravenou trasu, nespěchá, i dobrou hospodu vyhledá...

Koncem listopadu nás pozval na hledání nápisu Humboldt, o kterém psal Oldřich Sladkovský v *Patronu* 2/2004 a ještě o rok později ve třetím čísle. Lomy jsou správně zakresleny v mapě KČT *Hrádecko a Chrastavsko* pod kótou Vysoká, 545 m. Přišli jsme sem od Horního Sedla a byli jsme jen dva. Nehrnuli jsme se na vrchol, ale Kozí hřbet jsme podešli po vrstevnicové cestě k dolnímu lomu. Těžil se zde jistě kvalitní pískovec, který ale byl občas prostoupen vrstvami slepenců s velkými oblázky křemene. Je tu i zapomenuté trampské tábořiště a v pravé stěně jsou dost jednoduše vytesaná písmena *ES*. Zatímco Láďa, se stativem v batohu, vytvářel z ruky panoramatický obraz lomu, šel jsem se podívat na horní lom. Moc mi pomohl popis pana Sladkovského, a tak jsem šel rovnou k čelní stěně pokryté žlutým li-

šejníkem zvaným šálečka. Tak tak jsem po hmatu našel vyryté jméno *Reinhard* (obr. 1). Nápis *HUMBOLDT 1851* je vpravo vysoko nahoře nad skalním stupněm. Skála je pokryta šedým lišejníkem, zřejmě zeměpisným, a nápis není ani zblízka příliš rozeznatelný. V levé části čelní stěny zakrývají malé smrčky další galerii, kde je kromě špatně čitelných monogramů a dat i nápis *R. Müller 8. 4. 1925*. Možná, že patří k reliéfu hlavy rakouského vojáka, který se nachází hned vedle (obr. 2).

Navštívili jsme ještě skoro šest metrů vysoký železný kříž se zachovalými reliéfy *Kristova utrpení* v pískovcovém soklu, který stojí u staré cesty v louce, nedaleko hlavní silnice z Jítravského sedla k Rynolticím (obr. 3). Boží muka u značené cesty z Jítravy ke Sloním kamenům jsou drcnutím jakéhosi těžkého stroje posunuta a jsou na spadnutí (obr. 4). Našel jsem ještě dvě staré turistické značky modré hřebenové cesty.

Krátký a zajímavý výlet doporučujeme našim členům. Jistě i vy objevíte něco nového.

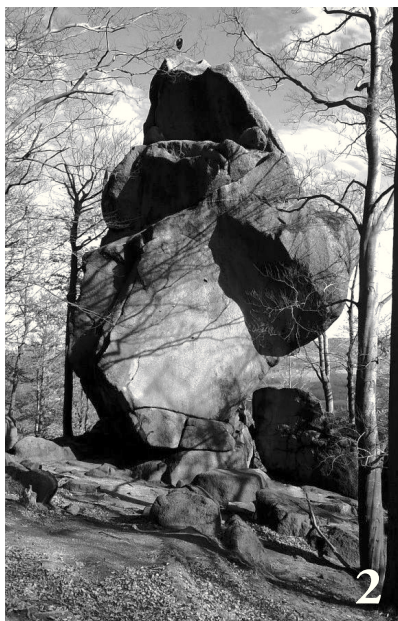
Výlet za památkami v oblasti Poledníku

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Spolek Patron v sobotu 19. října 2013 pořádal další výlet za jizerskohorskými památkami, určený nejen pro veřejnost, ale především pro členy občanského sdružení Drobné památky severních Čech. Na vlakové zastávce v Oldřichově v Hájích se sešlo celkem 10 výletníků, kteří se přes Oldřichovské sedlo vydali Viničnou cestou k Effenbergerovu kříží.

Cestou jsme se trochu zapovídali a odbočku k pomníčku jsme přešli, takže bylo nutné se několik stovek metrů vracet. Připomnělo se tak staré známé pravidlo, že když je člověk nepozorný, netrefí ani k pomníčku, u kterého byl už mnohokrát. Od Effenbergera je to již jen kousek k Zabitému mládenci (obr. 1), nemohli jsme tedy tento krásný pomníček vynechat. Po výstupu zpět na Viničnou jsme došli až k pomníčku Franze Hausmanna, odkud se celá výprava vydala horolezeckou stezkou ke Zvonu, na jehož vrcholu připomíná prvovýstupce cepín s jejich monogramy (obr. 2). Za trochu dobrodružných pod-
mínek jsme pak vystoupali hřebenem Srázů až k Jizerskému kostelíku.

Zde už nás zeleně značená cesta pohodlně zavedla pod vrchol Poledníku, kde naši hosté obdivovali nejen výhled do krajiny Frýdlantska, ale také Langeho kříž. Po krátké přestávce na vrcholu Poledníku jsme s vědomím, že teď už budeme pouze klesat, zamířili nejprve ke křížku na místě Bäumelovy smrti, pak na rozcestí Bílá kuchyně. Tady jsme se stočili do údolí Malého Štolpichu a po Nové poutní cestě začali sestupovat k Ferdinandovu, obdivující přitom poutní obrázky (obr. 3) a znamení, která se na cestě nacházejí. V dolní části údolí jsme si též prohlédli kámen připravený k instalaci Weberova kříže. Pak už z Ferdinandova po silnici do Hejnic, kde byl výlet zakončen návštěvou spolkové výstavy v Mezinárodním centru duchovní obnovy (obr. 4).

Co dodat závěrem? Počasí vyšlo, podzimní slunce obarvilo svahy Poledníku pěkně dožluta. Cestou si všichni prohlédli více než deset jizerskohorských pomníčků a památek, a tak se snad akce všem zúčastněným líbila.

Dřevěné zvonice v okolí Jizerských hor

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Krajina Jizerských hor je plná drobných památek, ať už se jedná o památky církevní, nebo ryze světské. Horami a podhůřím lze procházet pokaždé jinak a donekonečna obdivovat různé křížky, pomníčky, boží muka, kapličky či kostely. K významným stavebním a krajinotvorným prvkům v Čechách patří i dřevěné zvonice. Specifická situace českých dřevěných zvoníc je dána tím, že v bezprostředním okolí Čech dnes

nikde nenajdeme větší ucelenou oblast výskytu těchto staveb. Zvonice nenajdeme ani v Jizerských horách. Proč tomu tak je?

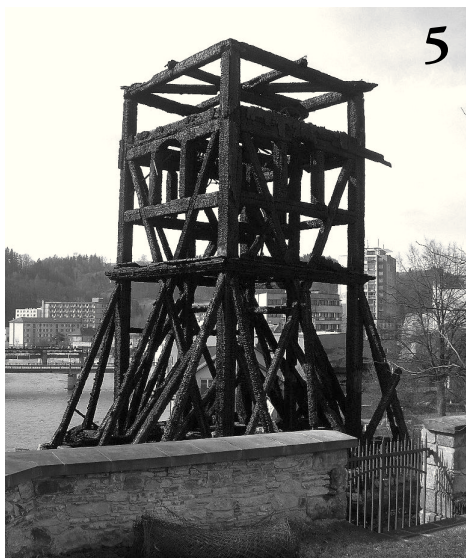
Dříve než odpovíme na položenou otázku, připomeňme si základní definici zvonice, která ji uvádí jako solitérní stavbu, sloužící výhradně nebo převážně k zavěšení zvonů, funkčně související s kostelem. Na rozdíl od věže s ním však není stavebně spojená. Zvonice mohou být zděné, dřevěné či kombinované. Liší se i dvojím způsobem zavěšení zvonů. Původně se stavěly ze dřeva, tak jako kostely, s nimiž velmi často sousedily. Často měla zvonice i obranný charakter. Kostely byly později, na rozdíl od zvonice, většinou přestavěny, a tak dřevěné zvonice dnes tvoří klíčovou složku středověkého rázu některých vesnic v Čechách. Je tomu tak přesto, že drtivá většina z nich v současné podobě pochází z období baroka, tedy z přelomu 17. a 18. století. Na jejich podobě, vycházející i v barokním období ze středověké konstrukce, se do dnešních dnů příliš nezměnilo.

Jaké jsou tedy důvody toho, že na dřevěnou zvonici nelze v Jizerských horách narazit? Prvním je řídký výskyt větších sídel v oblasti hor. V českých zemích není znám případ, že by zvonice stála ve vsi, kde by nebyl kostel. A ten většinou stával ve větších vsích nebo obcích. Takové obce však přímo v horách chybí, a pokud zde jsou osady (Jizerka, Kristiánov), tak v nich obyvatelé na kostel nikdy neměli.

Proč však dřevěné zvonice nejsou ani v podhůří, například v Horním Po-

lubném, Josefově Dole nebo v některé obci na Frýdlantsku? Odpověď je dána národnostním složením obyvatelstva v pohraničních regionech českých zemí. Již bylo uvedeno, že první dřevěné zvonice vznikaly ve středověku, v sousedství dřevěných

kostelů. V této době ale byla oblast Jizerských hor osídlena jen velice sporadicky. Větší počet lidí sem začal proudit až v době po německé kolonizaci českého pohraničí. Ta sice počíná nejpozději vládou pozdních Přemyslovců, kdy etničtí Němci přicházeli na pozvání panovníka, aby málo nebo zcela neosídlené pohraničí kultivovali. Tato kultivace však probíhá postupně a do nejdlehlších částí Jizerských hor se dostává až s rozvojem sklářského a později i textilního průmyslu.

Jizerskohorské osady a obce vznikají v průběhu 16.–19. století, kdy se již staví kostely zděné; výstavba obranných prvků, jak je známe ze středověkého období, již není zapotřebí. Není tedy nutné stavět dřevěné zvonice, němečtí osadníci dali přednost zděné kostelní věži, která byla schopna odolat jak náročným klimatickým podmínkám, tak případnému požáru.

Dřevěné zvonice tedy zůstaly výrazným stavebním prvkem v krajině osídlené zásadně českým etnikem. To německé již nemělo důvod je stavět, a pokud ano, jedná se o velice vzácné výjimky. Podíváme-li se na mapu dřevěných zvoníc na území Čech, vidíme, jak jejich rozmístění věrně kopíruje někdejší česko-německou národnostní a jazykovou hranici v českém prostoru.

Navzdory těmto důvodům můžeme dřevěnou zvonici v Jizerských horách objevit. Při cestě za nimi je však nutné opustit přísně geografický obsah pojmu Jizerské hory

a začít tento název chápat v širších souvislostech. Budeme-li za naše zájmové území považovat prostor zobrazený na Matouschkově mapě z roku 1927, pak dřevěné zvonice objevíme hned dvě. Jedna se nachází v Kryštofově Údolí, druhá v Železném Brodě.

Starší z nich je ta v Kryštofově Údolí. Ve východním svahu nad potokem Rokytkou stojí na vyšší zděné podezdívce již od roku 1754. Zvonice společně s přilehlým

dřevěným kostelem sv. Kryštofa, farou a márnici tvoří ucelený a hodnotný barokní celek. Dřevěné patro má hranolovou konstrukci a bylo zastřešeno barokní mansardovou střechou, původně krytou šindelem, později, podobně jako kostel, břidlicí. Zvonová stolice byla původně určena pro tři zvony, dnes už uvnitř najdeme zvon pouze jeden, pocházející z roku 1600. Zvonice v Kryštofově údolí prošla několika renovacemi, ty největší proběhly v letech 1870 a 1924 (obr. 1, 2, 3).

Jen o sedm let mladší je dřevěná zvonice v Železném Brodě. Najdeme ji nedaleko od náměstí na výrazné vyvýšenině nad řekou Jizerou. Také v Železném Brodě, podobně jako v Kryštofově Údolí, je zvonice součástí pozoruhodného barokního areálu, který dotváří ještě kostel sv. Jakuba Většího, fara a kostnice na hřbitově. Zvonice je ojedinělá svojí konstrukcí, která v sobě kombinuje dva nejčastěji používané způsoby zavěšení zvonů do nosné konstrukce. Jako u jedné z mála zvoníc je znám i její stavitel – ví se, že ji roku 1761 postavil J. J. Volkert.

Železnobrodská zvonice má velice pohnutý osud, a to v době teprve nedávné. V roce 2007 podlehla téměř celá požáru a nebylo jisté, zda svojí klinickou smrt přežije. O rok později však byla obnovena do původní barokní podoby. V interiéru zvonice jsou od roku 2009 zavěšeny tři nové zvony – sv. Jakub Větší, Panna Maria Bolestná a sv. Václav. Nedaleko od zvonice lze na přilehlém pozemku objevit i zajímavý smírčí kříž (obr. 4, 5, 6, 7).

Železnobrodská zvonice má velice pohnutý osud, a to v době teprve nedávné. V roce 2007 podlehla téměř celá požáru a nebylo jisté, zda svojí klinickou smrt přežije. O rok později však byla obnovena do původní barokní podoby. V interiéru zvonice jsou od roku 2009 zavěšeny tři nové zvony – sv. Jakub Větší, Panna Maria Bolestná a sv. Václav. Nedaleko od zvonice lze na přilehlém pozemku objevit i zajímavý smírčí kříž (obr. 4, 5, 6, 7).

Pouť za „jizerskohorskými“ dřevěnými zvoniciemi lze vykonat v kterémkoliv ročním období. Za každého počasí mají tyto stavby své kouzlo. I když se nenacházejí přímo v Jizerských horách, stojí určitě za návštěvu. V rámci Libereckého kraje se jedná o stavby velice ojedinělé.

Popisky k obrázkům (foto B. Horáček)

- 1) Dřevěná zvonice v Kryštofově Údolí
- 2) Pohled na areál v Kryštofově Údolí z mostku přes Rokytku
- 3) Zvonice v Kryštofově Údolí při pohledu ze hřbitova
- 4) Dřevěná zvonice v Železném Brodě ve 20. letech minulého století
- 5) Takto vypadala zvonice po požáru v roce 2007
- 6) Železný Brod, zvonice a kostel sv. Jakuba Většího
- 7) Smírčí kříž u kostela v Železném Brodě

Patron dospěl na rozcestí

Otokar Simm, Jablonec nad Nisou

Mohlo by se zdát, že Spolek Patron právě dosáhl svého vrcholu. Vždyť je za ním vidět obrovský kus dobré práce. Putovní výstava věnovaná činnosti spolku dorazila přes různá místa až do Prahy, tři roky trvající rekonstrukce 170leté křížové cesty v Horním Maxově je nepochybně dílem, jež významem přesahuje většinu našich předchozích aktivit. Letos Patron vydal dva digitální nosiče – jeden s časopisy Patron 1990–2012, druhý s půl století starými diapositivy Miloslava Nevrlého. Pravidelně vychází čtyřikrát do roka spolkový časopis. Kromě toho jen v uplynulém roce členové spolku obnovili nebo pomohli opravit i další drobné památky. Nezasvěcený pozorovatel si musí říct, že ve spolku vše běží jako dobře promazané soukolí.

Ano, běželo, ale už neběží. Mezi kolečka se dostal písek a ta začala skřípat, až se skoro úplně zadrhla. Ze sedmičlenného spolkového výboru postupně odstoupila většina členů a odchod ke konci roku ohlásil i předseda a tajemník. Tajemník se naštěstí dal přemluvit k tomu, aby členem výboru zůstal do dubnové členské schůze, na které se nejspíš definitivně rozhodne o dalším osudu Spolku Patron. Nevím, co k odstoupení koho vedlo a ani jsem po tom coby řadový člen nepátral. Zamyslet by se nad tím asi měli ti zasvěcení. . .

Přijde mi, jako by Spolek Patron došel na rozcestí, na jehož třech směrovkách je černým písmem psáno: „Půjdeš-li doprava, zahyneš. Půjdeš-li doleva, natrefíš na řadu bludných kořenů. Vydáš-li se přímo, můžeš dospět do cíle.“ Není těžké odhadnout, co si pod tím představuji. Přímou cestu vidím v navázání na vykonané dílo a v pokračování činnosti, byť by třeba nebyla tak moc vidět, jako v poslední době. Zajímavým a smysluplným programem přilákat časem nové zájemce, kteří by byli ochotni navázat – třeba i jinak a s jinou spolkovou filozofií – na rozdělanou práci.

Ačkoliv jsem členem spolku již dlouho, neřadil jsem se nikdy k těm, jež by vynikali svou aktivitou. Spíš naopak – patřil jsem mezi členy, kteří – dle některých radikálních názorů – měli spíš být ze spolku pro pasivitu vyloučeni. Proto mi nepřísluší, abych nyní stav hodnotil. Zdálo by se mi však politováníhodné, kdybychom nebyli schopni nést dále odkaz nadšenců, kteří stáli před více než třiceti lety u zrodu Patrona.

Krátce před uzavěrkou tohoto čísla časopisu má proběhnout jednání mezi Spolkem Patron a Jizersko-jestědským horským spolkem o možnosti případné fúze. Kdyby spojení přineslo kýžený výsledek, byl bych moc rád, ale mám o tom bohužel jisté pochybnosti. Nevím, jestli právě tahle cesta není posetá těmi bludnými kořeny. . .

Patron

Informace přátel drobných památek
Jizerských hor č. 4/2013 (24. ročník)

Vydává Spolek PATRON, občanské sdružení se sídlem: Jiřetín pod Bukovou 104, Albrechtice v Jizerských horách, PSČ 468 43, IČO-64669807, bankovní spojení Fio banka Jablonec n. Nis., číslo účtu: 2900124622/2010, www.spolekpatron.bdn.cz, šéfredaktor: Günter Menzel, technická spolupráce Otokar Simm, vydávání občasníku PATRON je povoleno OkÚ – Jbc – 941/34, výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů! Příspěvky, články a fotografie do dalšího vydání zašlete nejpozději do 28. 2. 2014 na adresu: Günter Menzel, Na Skřivanech 552, 460 15 Liberec 15 nebo [mailem: gmenzel@seznam.cz](mailto:gmenzel@seznam.cz)
„Tento projekt byl finančně podpořen z Kulturního fondu Statutárního města Liberce“

Grafická úprava a tisk:

reklama-4u.cz
reklamní agentura

e-mail: info@reklama-4u.cz
www.reklama-4u.cz